

ΥΔΡΟΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ:

ΜΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Από τον Γιάννη Α. Μυλόπουλο, Καθηγητή Πολυτεχνικής Σχολής ΑΠΘ

Είναι γεγονός ότι ο 20^{ος} αιώνας άφησε πίσω του βαριά κληρονομιά: Έναν πλανήτη τραυματισμένο, θύμα της χωρίς φραγμούς οικονομικής ανάπτυξης και της άνισης κατανομής του πλούτου αφενός και μια «παγκοσμιοποιημένη» οικονομία όπου κυριαρχούν οι νόμοι της αγοράς, σ' ένα «παγκόσμιο χωριό» όπως συνηθίζεται να αποκαλείται, χωρίς δημοκρατικό έλεγχο, στο έλεος των λίγων και μεγάλων συμφερόντων αφετέρου.

Το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η επαπειλούμενη κλιματική αλλαγή, η εξάντληση των κοινών περιβαλλοντικών αγαθών όπως το νερό, η διαρκώς επεκτεινόμενη ερημοποίηση της γης, η εξαφάνιση σημαντικών υγροτόπων, η υποβάθμιση εκτεταμένων περιβαλλοντικών συστημάτων και η απειλή της βιοποικιλότητας, είναι οι κορυφαίες εκδηλώσεις ενός μείζονος κινδύνου για το παγκόσμιο οικοσύστημα που συντηρεί τη ζωή. Η κλίμακα, η ένταση και η έκταση που έχει πάρει το φαινόμενο της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας, εύλογα σήμερα δημιουργούν ανησυχία και δικαιολογημένα οδηγούν σε δυσοίωνες προβλέψεις για το μέλλον.

Η ανθρωπότητα με τις Παγκόσμιες Διασκέψεις του Ρίο, της Νέας Υόρκης και του Γιοχάνεσμπουργκ και κάτω από την πίεση τόσο των αδιεξόδων, όσο και των κοινωνικών κινημάτων, δείχνει να αντιλαμβάνεται τη σοβαρότητα της κατάστασης και υιοθετεί τις αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Αν η πρόοδος του ανθρώπου μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την περιβαλλοντική υποβάθμιση και την καταστροφή όλων όσα στηρίζουν την ανάπτυξη, τότε αυτή η ανάπτυξη στερείται νομιμοποίησης. Και συνεπώς θα πρέπει να δώσει τη θέση της σε μια ανάπτυξη συμβατή με το σύστημα που τη στηρίζει. Άρα μια ανάπτυξη με όρους και προϋποθέσεις, που ορίζονται από τους όρους και τους περιορισμούς που θέτει η ίδια η φύση. Αυτό είναι

το νόημα και το μήνυμα της Αειφορίας, η οποία εισάγει ως σύγχρονα ζητούμενα τις έννοιες της ολοκληρωμένης πολιτικής για το περιβάλλον, καθώς και της συνέργιας τόσο σε εθνικό και σε περιφερειακό, όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Από την άλλη πλευρά, είναι σήμερα γνωστό ότι ο μισός περίπου πληθυσμός της γης, το 40% για την ακρίβεια των κατοίκων της γης, ζουν σε περιοχές όπου οι υδρολογικές λεκάνες και τα υδατικά αποθέματα είναι διακρατικά, μοιράζονται δηλαδή μεταξύ δύο ή και περισσότερων χωρών. Διοικητικά και φυσικά όρια σε σπάνιες περιπτώσεις σήμερα συμπίπτουν, αναγκάζοντας τη διαχείριση του περιβάλλοντος και τη διαχείριση του νερού να διεθνοποιούνται και να αξιοποιούν μεθόδους και από τις περιοχές των διεθνών σχέσεων και της διπλωματίας.

Η χρησιμοποίηση των Τουρκικών φραγμάτων που ελέγχουν τη ροή του Τίγρη και του Ευφράτη για τον εξαναγκασμό της Συρίας να προχωρήσει στην απέλαση του Οτσαλάν, με τη γνωστή για τη χώρα μας συνέχεια της ιστορίας, αποτελεί πρόσφατο και χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανάδειξης του νερού σε ρυθμιστή των διεθνών σχέσεων. Τα γεωπολιτικά αίτια του πολέμου στο Ιράκ από την άλλη, που δεν ήταν άλλα από τον έλεγχο των πηγών του πετρελαίου, αλλά και των πηγών του νερού, (το Ιράκ είναι η δεύτερη μετά την Τουρκία πιο πλούσια σε νερό χώρα της «στεγνής» υδατικά Μ. Ανατολής), αποτελούν άλλο ένα αρνητικό παράδειγμα όπου η διεκδίκηση των κοινών περιβαλλοντικών αγαθών ανάγεται σε αιτία διεθνών συγκρούσεων και πολέμων.

Αλλά και οι σημερινές συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, δημιουργούν κι αυτές νέα δεδομένα στη διεθνή σκηνή και διαμορφώνουν νέες ισορροπίες δυνάμεων. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης τείνει να ταυτιστεί σήμερα με την απόλυτη κυριαρχία των δυνάμεων της αγοράς και την εγκαθίδρυση μιας ολοκληρωτικού τύπου διακυβέρνησης μέσα από την ανάδειξη μιας κυρίαρχης υπερδύναμης στον πλανήτη. Την ίδια ώρα, ένα ισχυρό κίνημα αμφισβήτησης κάνει την εμφάνισή του διεθνώς, οριοθετώντας μια νέα εποχή, αυτή της παγκοσμιοποίησης των αντιδράσεων ενάντια στην κυριαρχία των λίγων, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα νέα οράματα και στόχους για τα κοινωνικά κινήματα, καθώς και νέους δρόμους για τη διεθνή συνεργασία.

Η αναζήτηση ενός νέου αποτελεσματικού μοντέλου παγκόσμιας δημοκρατικής διακυβέρνησης, αποτελεί τη νέα πρόκληση της παγκοσμιοποίησης και τη νέα πρόκληση για τη συνεργασία μεταξύ των λαών. Οι δράσεις πλέον για να είναι αποτελεσματικές, πρέπει να ξεφύγουν από τα στενά όρια του κράτους, οδηγώντας έτσι σε μια νέα πρακτική, αυτή της διεθνούς συνεργασίας και των διεθνών συμφωνιών και συνθηκών.

Μέσα λοιπόν από τους δύο «εφιάλτες» της σημερινής εποχής, τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας από τη μια και την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας από την άλλη, ξεπροβάλλει ως κοινή συνισταμένη για την έξοδο από τα αδιέξοδα, μια νέα ελπίδα. Η ελπίδα της διεθνούς συνεργασίας. Μια ελπίδα τόσο για την υπόθεση της αναστροφής της παγκόσμιας οικολογικής κρίσης και της μείωσης των εντάσεων για τη διεκδίκηση των «κοινών» περιβαλλοντικών αγαθών, όσο και για εκείνη του δημοκρατικού ελέγχου της παγκόσμιας αγοράς και της δημοκρατικής διακυβέρνησης του «παγκόσμιου χωριού».

Από την παγκοσμιοποίηση των δράσεων περνάμε σήμερα στην παγκοσμιοποίηση των αντιδράσεων και από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, εισερχόμαστε πλέον στην εποχή της παγκοσμιοποίησης του περιβάλλοντος και της οικολογίας.

Η Περιβαλλοντική ή «Πράσινη» Διπλωματία, ο καθορισμός δηλαδή των διεθνών σχέσεων με γνώμονα τόσο τη διαχείριση των «κοινών αγαθών», όσο και τη συνεργασία για την αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων του πλανήτη, διαμορφώνει σήμερα μια νέα πραγματικότητα σ' ένα ταραγμένο διεθνές περιβάλλον, δίνοντας μέσω της διεθνούς συνεργασίας μια νέα ευκαιρία τόσο στην υπόθεση της προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος, όσο και σε εκείνες της δημοκρατικής διακυβέρνησης και της διασφάλισης της παγκόσμιας ειρήνης.

Η Ελλάδα, η οποία μοιράζεται το 25% των υδατικών της αποθεμάτων με τις γειτονικές της χώρες, αλλά και οι λοιπές Βαλκανικές χώρες, οι οποίες προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά συστήματα με διαφορετικές αντιλήψεις για το περιβάλλον και την ανάπτυξη και οι οποίες βρίσκονται σήμερα στη φάση της προσαρμογής τους σε μια νέα διεθνή πραγματικότητα, έχουν πολλά να ωφεληθούν

από μια στροφή της πολιτικής τους στην κατεύθυνση της περιβαλλοντικής διπλωματίας, η οποία στην περίπτωση του νερού εξειδικεύεται στη νέα επιστημονική περιοχή της Διπλωματίας του Νερού ή αλλιώς της Υδροδιπλωματίας.

Είναι γνωστό, ότι η διαχείριση των κοινών υδατικών πόρων σε διασυνοριακές περιοχές και η διεκδίκηση των κοινών υδατικών αποθεμάτων, συχνά αποτελούν αιτία τριβών, εντάσεων και συγκρούσεων, απειλώντας την ειρήνη σε επίπεδο τόσο περιφερειακό, όσο και διεθνές. Γι αυτό το λόγο, τα τελευταία χρόνια, η επιστήμη αλλά και η επιχειρησιακή πρακτική της διαχείρισης του νερού, έχει ανοιχτεί σε νέες περιοχές, αξιοποιώντας αρχές και μεθόδους και από την επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων και της Διπλωματίας, δημιουργώντας μια νέα επιστημονική περιοχή, αυτή της Διπλωματίας του Νερού, ή αλλιώς της Υδροδιπλωματίας.

Οι βασικές αρχές της αειφορίας και συγκεκριμένα η αποτελεσματικότητα, η αποδοτικότητα και κυρίως η υπόθεση της ισότητας, της ισοτιμίας και της ισοδυναμίας, βρίσκουν νέο πεδίο εφαρμογής στην επιστημονική περιοχή της Υδροδιπλωματίας.

Στη νέα αυτήν επιστημονική περιοχή, το μεγάλο ζητούμενο της αρχής της αποτελεσματικότητας είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση του νερού σε επίπεδο ενιαίας υδρολογικής λεκάνης, γεγονός που οδηγεί στην ανάπτυξη διεθνών δικτύων και συστημάτων παρακολούθησης και ελέγχου των παραμέτρων του νερού, καθώς και κοινών σχεδίων ανάπτυξης του υδατικού δυναμικού με τον ενιαίο, από όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες, σχεδιασμό των έργων διαχείρισης των υδατικών πόρων και των υδραυλικών έργων.

Από την άλλη μεριά το μεγάλο ζητούμενο της αρχής της αποδοτικότητας είναι η εφαρμογή κανόνων, μεθόδων και οικονομικών εργαλείων για την ισότιμη κατανομή του κόστους της διατήρησης, της προστασίας και της αποκατάστασης των κοινών υδατικών αποθεμάτων, καθώς και την από κοινού χρηματοδότηση των υδραυλικών έργων. Η εφαρμογή για παράδειγμα της αρχής «Ο ρυπαίνων πληρώνει» σε διεθνές επίπεδο, είναι ένα από τα μεγάλα ζητούμενα της Υδροδιπλωματίας.

Τέλος το ζητούμενο των αρχών της ισότητας και της ισοδυναμίας, είναι η εύρεση κανόνων για την ισότιμη κατανομή των υδατικών αποθεμάτων, καθώς και των ωφελειών που προκύπτουν από την αξιοποίηση και την κοινή διαχείρισή τους.

Εφαρμόζοντας λοιπόν τις βασικές αρχές της Υδροδιπλωματίας και έχοντας ως στόχο τη συνεργασία και την ειρηνική συνύπαρξη των Βαλκανικών λαών, οι δρόμοι του νερού στα Βαλκάνια, μπορούν να μετεξελιχθούν σε δρόμους ειρήνης και πολιτισμού για μια περιοχή με βεβαρημένο ιστορικό τόσο σε ό,τι αφορά στην υγεία και την ακεραιότητα των περιβαλλοντικών συστημάτων, όσο και σε ό,τι αναφέρεται στην ειρήνη και τη συνεργασία των λαών.

Από τα 8 ποτάμια της Βόρειας Ελλάδας, των περιοχών της Μακεδονίας και της Θράκης δηλαδή, (Αώος, Αλιάκμονας, Λουδίας, Αξιός, Γαλλικός, Στρυμόνας, Νέστος και Έβρος), μόνο τα 3 δεν είναι διασυνοριακά, δεν τα μοιραζόμαστε δηλαδή με γειτονικές χώρες. Και από τα 5 ποτάμια που μοιραζόμαστε, μόνο στην περίπτωση του Αώου ποταμού η Ελλάδα βρίσκεται στην πλεονεκτική ανάντη θέση, ενώ στα υπόλοιπα 4 βρίσκεται στη δυσμενή κατάντη θέση. Και από τα 5 ποτάμια των οποίων τις λεκάνες απορροής μοιραζόμαστε με τους βόρειους γείτονες, μόνο στην περίπτωση του Νέστου υπάρχει σήμερα διακρατική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών, της Ελλάδας και της Βουλγαρίας δηλαδή, με πολλά όμως κι αυτή προβλήματα στην εφαρμογή των όρων που προβλέπονται. Αδιάψευστος μάρτυρας της ελλιπούς και με προβλήματα εφαρμογής της συμφωνίας αποτελεί το γεγονός της μεταφοράς απορριμμάτων από την Βουλγαρική υδρολογική λεκάνη στο ελληνικό έδαφος, κάθε φορά που τα νερά του ποταμού πλημμυρίζουν και κατακλύζουν ανεξέλεγκτες παρόχθιες χωματερές στη γειτονική χώρα.

Για να γίνει κατανοητή η σημασία που έχει η συνεργασία μεταξύ των χωρών που μοιράζονται την ίδια λεκάνη απορροής, θα αναφέρω το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης και του Αξιού ποταμού, ο οποίος πηγάζει από τη FYROM και έχει το μεγαλύτερο μέρος της λεκάνης απορροής του στη χώρα των Σκοπίων. Η υγεία και η ακεραιότητα λοιπόν του οικοσυστήματος της λεκάνης του Αξιού, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών περιοχών των νομών Κιλκίς και Θεσσαλονίκης, των υπόγειων νερών που επικοινωνούν με το νερό του ποταμού, του

δέλτα του ποταμού, που προστατεύεται και από τη συνθήκη Ραμσάρ, αλλά και του Θερμαϊκού κόλπου στον οποίον εκβάλλει το ποτάμι, εξαρτάται απόλυτα από την ποιότητα του νερού που εισέρχεται στη χώρα μας από τη FYROM. Οποιοδήποτε περιστατικό ρύπανσης των νερών του ποταμού στο γειτονικό έδαφος, ή ακόμη και ατύχημα, θα μπορούσε να έχει ολέθριες συνέπειες για την Ελληνική πλευρά. Και αν εμείς έχουμε επενδύσει μεγάλα ποσά στην ασφαλή διάθεση των αποβλήτων της πόλης μέσω του καινούριου αποχετευτικού συστήματος και της εγκατάστασης του νέου βιολογικού καθαρισμού, εντούτοις η ποιότητα του νερού στον Θερμαϊκό Κόλπο εξακολουθεί να βρίσκεται σε κίνδυνο και μάλιστα από εν δυνάμει πηγές ρύπανσης που δεν ελέγχονται από εμάς. Η ανάπτυξη λοιπόν κοινών δικτύων παρακολούθησης των παραμέτρων του ποταμού και στις δύο χώρες, η εγκατάσταση και λειτουργία συστημάτων καθαρισμού του νερού στις βιομηχανίες και τις πόλεις που υδρεύονται ή αποχετεύουν τα απόβλητά τους στον Αξιό και βρίσκονται στη γειτονική χώρα, καθώς και η συνεργασία για την αντιμετώπιση κοινών περιβαλλοντικών προβλημάτων, ατυχημάτων ή κινδύνων στην υδρολογική λεκάνη, θα έπρεπε να αποτελούν άμεσες προτεραιότητες προς όφελος και των δύο χωρών. Δυστυχώς όμως είμαστε πολύ μακριά ακόμη από το να έχουμε μια διακρατική συμφωνία για τα νερά του Αξιού ποταμού.